

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПАРЛАМЕНТАРЕН ИНСТИТУТ

РОДОВО НАСОЧЕНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ -компаративна анализа-

Ева Јованова

Фросина Дониновска Сусинов

мај 2020 година

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	2
ВОВЕД.....	3
I. ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ ЗА ПОГОЛЕМО ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛИТИКАТА.....	4
II. РЕЛАЦИЈАТА МЕЃУ РОДОВО НАСОЧЕНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ И РОДОВИТЕ КВОТИ	5
III. РОДОВО НАСОЧЕНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ	8
III.1 Финансиски санкции за отсуство на родово балансирани изборни листи	8
III.2. Финансиски награди за родово балансирани изборни листи.....	9
III.3. Финансирање на родово насочени активности	9
IV. ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ НА ВЕРОЈАТНОСТА ЗА УСПЕХ НА РОДОВО ПОВРЗАНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ	10
V. ЗАВРШНИ НАОДИ	11
ЛИСТА НА ИЗВОРИ	14

РЕЗИМЕ

Во оваа истражувачка работа се разгледува концептот на родово насочено јавно финансирање, искуствата на некои држави каде што се користи овој концепт и неговото влијание. Концептот на родово насочено јавно финансирање подразбира дека квалификуваноста (подобноста) на политичката партија да добие дел од јавното финансирање или целосниот износ е поврзана со почитување на одредби поврзани со родови цели или квоти за родова балансирана застапеност на кандидатите на изборните списоци или за распределување на функции. Одредбите може да предвидуваат избалансиран удел на жени и мажи меѓу кандидатите претставени од политичка партија на изборите, или баланс помеѓу жените и мажите меѓу успешните кандидати на партијата. Концептот на родово насочено јавно финансирање се применува во околу 30 земји ширум светот во изминатите две децении.

Во повеќето од државите во кои се применува концептот на родово насочено јавно финансирање **неуспехот на партијата да номинира одреден број жени на изборните списоци не значи неможност на партијата да учествува на избори**, туку може да значи загуба на дел од предвиденото јавно финансирање на партијата (како во Албанија, Франција, Португалија, Ирска, Италија). Во некои држави, пак, пристап до дел или целиот износ на јавното финансирање имаат само оние политички партии кои почитуваат одредени одредби за родов паритет меѓу нивните номинирани или избрани кандидати (како во Украина и Мали). Во Грузија, Хрватска и Романија се алоцираат дополнителни средства од јавното финансирање на оние политички партии кои номинираат жени на кандидатските листи, а во Ирска, Италија и Финска дел од јавното финансирање на партијата е наменет за родово сензитивни активности за намалување на родовата нееднаквост.

Република Северна Македонија припаѓа во групата држави во кои родовата еднаквост и учеството на жените во процесите на донесување одлуки на централно и локално ниво, се обезбедува со правно обврзувачка родова квота за кандидатите на помалку застапениот пол на изборните листи. Во повеќето држави од оваа група **неисполнувањето на родовите квоти би значело не само неучество на партијата на изборите, туку и нејзина неподобност за јавно финансирање**.

Сепак, исполнувањето на законските родови квотине треба да го исклучува воведувањето на родово насочено јавно финансирање, односно во држави каде родовата квота предвидува помалку од 50% родова застапеност на изборните листи, може да се обезбедат финансиски стимулации на политичките партии доколку тие поднесат изборни листи со целосен родов паритет на кандидатите (со примена на т.н. „патент систем“) или доколку обезбедат надминување на прагот на законски поставената квота. Воедно, може да се предвиди и зголемување на распределбата на јавното финансирање за оние партии/коалиции кои достигнуваат родов паритет во нивните парламентарни групи. Добра практика претставува и финансирањето на родово насочени активности, односно воведувањето правила со кои се бара од политичките партии да користат дел од јавното финансирање за родово сензитивни активности за намалување на родовата нееднаквост.

ВОВЕД

Јавното финансирање на политичките партии се државни субвенции наменети директно за политичките партии за финансирање на некои или сите нејзини политички активности. Согласно Законот за финансирање на политичките партии¹ на Република Северна Македонија, јавните извори за финансирање на политичките партии се финансиски средства предвидени со Буџетот.

Предмет на оваа истражувачка работа е јавното финансирањето на политичките партии со фокус на родот, односно за активности насочени за родово рамноправност, или како што се наведува во понатамошниот текст, родово насочено јавно финансирање.

Преку анализирањето на различните пристапи на родово насочено јавно финансирање на политичките партии коишто се применуваат во одреден број земји, **целта** е да се прикажат добрите практики од користењето на овој концепт како и да се препознаат можностите за вклучување на овој концепт во Република Северна Македонија.

Универзалната декларација за човекови права го признава правото на секој поединец да учествува во процесот на донесување одлуки, односно во извршната или законодавната власт на неговата или нејзината земја.² Во таа насока на меѓународно ниво се прават напори за институционализирање на механизми за политичко зајакнување на жените, како што е на пример усвојувањето на третата милениумска развојна цел - промовирање на родовата еднаквост.³

Сепак, жените продолжуваат да бидат недоволно застапени во процесите на донесување одлуки низ целиот свет на сите нивоа. Според истражувањата спроведени од Интерпарламентарната унија (ИПУ), само 23% од пратениците низ парламентите во целиот свет се жени. Причината за тоа е нееднаквиот пристап до ресурсите потребни за номинирање или учество во изборни кампањи. Според истражувањето на ИПУ во 2008 година спроведено на повеќе од 300 пратенички, истите одговориле дека финансирањето на изборната кампања е една од најголемите пречки со која се соочуваат⁴. Истото ова било потврдено и од резултатите на истражувањето на ООН во 2013 година, при што 80% од испитаничките го идентификувале финансирањето на нивните изборни кампањи како една од најголемите пречки за влез во политиката.⁵ Трошоците за кандидирање се различни од земја до земја, а со тоа и бариерите со кои се соочуваат жените се разликуваат, пред сè во зависност од изборниот систем и родово насочените мерки кои се или не се применуваат во државата. Додека мнозинските системи се наклонети кон самофинансирање на кандидатите, ставајќи ги жените во понеповолна положба, пропорционалните системи обично бараат помалку прибирање средства од индивидуалниот кандидат и затоа се сметаат за поповолни за жените. Ова е така затоа што

¹Закон за финансирање на политичките партии на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 76/2004; 86/2008; 161/2008; 96/2009; 148/2011; 142/2012; 23/2013 и 140/2018).

²Обединети нации. 1946. Универзална декларација за човекови права. Член 21. <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

³Lolita Cigane and Magnus Ohman. Political Finance and Gender Equality. International foundation for electoral systems. 2014.

⁴Ibid.

⁵Ibid

политичките партии ги снесат најголемите трошоци за кампањата во пропорционалните системи⁶.

Од спроведените истражувања на Интерпарламентарната унија за 2019 година, Република Северна Македонија е родово најрамноправна во регионот кога станува збор за процентуална застапеност на пратенички во парламентот⁷. Во последниот пратенички состав на Собранието (2016-2020), 48 од вкупно 120 пратеници беа жени, т.е. 40% од вкупниот пратенички состав, што претставува најголем процент од нивната застапеност во историјата на македонскиот парламентаризам⁸.

Истражувањето се состои од пет поглавја. Во рамките на **првото поглавје** е даден преглед на некои од факторите коишто влијаат на поголемо вклучување на жените во политиката. **Второто поглавје** ја анализира релацијата меѓу родово насочено јавно финансирање и родовите квоти како алатки за вклучување повеќе жени во политиката. **Третото поглавје** се фокусира на концептот на родово јавно финансирање и различните пристапи на негова примена во државите. **Четвртото поглавје** дава кус осврт на факторите кои влијаат на веројатноста за успех на родово поврзаното јавно финансирање на политичките партии. Во **Завршните наоди** преку прикажувањето на добрите практики од користењето на овој концепт можат да се препознаат можностите за вклучување на овој концепт во Република Северна Македонија.

Истражувачката работа која е изработена по сопствена иницијатива на Парламентарниот институт е во согласност со **Планот на активности за унапредување на родовата сензитивност на Собранието на Република Северна Македонија (2020-2021)**.⁹

I. ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ ЗА ПОГОЛЕМО ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛИТИКАТА

Еден од најзначајните фактори за поголемо политичкото вклучување на жените, е **видот на изборниот систем** (види Парламентарен институт, Собрание на Република Северна Македонија, „Ефекти од една изборна единица и отворени листи врз родовата застапеност во Собранието“, декември 2019). Постојат емпириски докази дека жените генерално се подобро застапени во пропорционалните изборни системи и при затворени изборни листи. Сепак, треба да се има предвид дека самиот изборен систем не е ниту неопходен, ниту доволен услов за да се обезбеди родово сензитивна застапеност. Според мислењето на Венецијанската комисија, поволна комбинација за застапеност на жени во парламентите е **пропорционален изборен систем со големи изборни единици или една изборна единица на цела територија** на државата, постоење **изборен праг, затворени изборни листи и задолжителна квота** што не обезбедува само голем број жени

⁶European Parliament. Differential impact of Electoral Systems on Female Political Representation. 1997. https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/2_en.htm (пристапено: 24.03.2020).

⁷Inter Parliamentary Union. Women in National Parliaments. 2019. <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (пристапено на 27.03.2020).

⁸ Парламентарен институт, Собрание на Република Северна Македонија, Бројност и натпартиска соработка на пратеничките како фактор за зајакнување на нивното влијание, 2019, <https://www.sobranie.mk/content/Парламентарен%20инструмент/7.pdf> (пристапено на 1.5.2020)

⁹ Собрание на Република Северна Македонија, План на активности за унапредување на родовата сензитивност на Собранието на Република Северна Македонија (2020-2021), <https://www.sobranie.mk/predlog-plan-na-aktivnosti-za-unapreduvanje-na-rodovata-senzitivnost-na-sobranieto-na-republika-severna-makedonija-2020-2021.nspix> (пристапено на 2.5.2020)

кандидати, но исто така и строги правила за редослед, на пр. **патент-систем**, како и **ефективни санкции** за непочитување на правилата¹⁰.

Според **Парламентарното собрание на Советот на Европа**¹¹ меѓу алатките кои придонесуваат за зголемување на вклученоста на жените во политиката се: поттикнување на политичките партии да усвојат позитивни мерки за да обезбедат зголемена застапеност на жени кандидати; преземање активности преку јавно финансирање на политичките партии со цел нивно охрабрување да промовираат родовата еднаквост во своите редови; развој на специфични пакети за обука и публицитет за охрабрување на жените кандидати да се кандидираат на избори; обезбедување еднаков пристап до медиумите од страна на мажи и жени кандидати и поттикнување на медиумите да дадат еднаква видливост на жени и мажи кандидати, особено во изборните периоди; образование за родова еднаквост и поттикнување, менторство и поддршка на жени заинтересирани за влез во политика.

Според УНДП¹², клучните чекори кои ќе водат до зајакнување на капацитетите за учеството на жените во изборните процеси како и финансирање на нивните кампањи се: обезбедување вештини за собирање средства за изборна кампања; воспоставување мрежа за прибирање средства за жени кандидатки; формирање внатрешен партиски фонд или обезбедување на субвенции за жени кандидатки; ограничување на трошоците за номинација; пренамена на дел од средствата на партијата вклучувајќи ги и средствата од јавното финансирање.

Оттука, родовото насочено јавно финансирање е една од алатките која во комбинација со горенаведените фактори и другите алатки може да придонесе за крајната цел - вклучување на повеќе жени во политиката.

II. РЕЛАЦИЈАТА МЕЃУ РОДОВО НАСОЧЕНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ И РОДОВИТЕ КВОТИ

Несомнено квотите придонесуваат за зголемување на застапеноста на жените во националните парламенти. Повеќе од 80% од државите во кои парламентите имаат над 30% жени пратеници имаат предвидено законски (правно-обврзувачки) или доброволни квоти¹³ во своите изборни системи.¹⁴

Во Република Северна Македонија, со цел да се промовира родовата еднаквост и учеството на жените во процесите на донесување одлуки на централно и локално ниво, во членот 64 од Изборниот законик¹⁵ е предвидена задолжителна квота од најмалку 40% за кандидатите што му припаѓаат на помалку застапениот пол, и тоа на секои три места најмалку едно место му

¹⁰ VENICE COMMISSION OPINIONS AND REPORTS CONCERNING ELECTORAL SYSTEMS, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)001-e) (пристапено на 13.12.2019)

¹¹ Council of Europe Parliamentary Assembly recommendation 1676 (2004) on women's participation in elections, 5 October 2004, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17259&lang=en> (пристапено на 12.12.2019)

¹² UNDP. Entry Points for Promoting Women's Participation in Political Parties. 2011. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/gender/gender%20and%20governance/English%20PolitParties_poster.pdf (пристапено: 25.03.2020).

¹³ Освен таканаречените „законски квоти“, за застапеноста на жените, многу држави (пред сè долгогодишните демократии) имаат доверба во таканаречените „доброволни квоти“, кои се воведуваат во статутите на политичките партии.

¹⁴ Inter-Parliamentary Union Knowledge Hub on Women in Politics, <https://www.ipu.org/our-impact/gender-equality/women-in-parliament/ipu-knowledge-hub-women-in-politics> (пристапено на 12.5.2020)

¹⁵ Изборен законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/2006; 136/2008; 148/2008; 155/2008; 163/2008; 44/2011; 51/2011; 142/2012; 31/2013; 34/2013; 14/2014; 30/2014; 196/2015; 35/2016; 97/2016; 99/2016; 136/2016; 142/2016; 67/2017; 125/2017; 35/2018; 99/2018; 140/2018 и 208/2018) член 64, став 5.

припаѓа на помалку застапениот пол и дополнително уште најмалку по едно место на секои десет места. Оваа одредба гарантира дека ќе има барем 40% жени на кандидатските листи за пратеници, како и во советите на локално ниво. Родовата квота е правно обврзувачка и предвидува законски санкции, односно неприфаќање на списокот на кандидати од страна на Државната изборна комисија што би значело неможност за учество на политичката партија на избори. Истото правило важи и во Србија, односно оние политички партии кои не ја исполнуваат родовата квота од 30% на своите списоци, се соочуваат со санкција во смисла на отфрлање на целосната листа на кандидати.¹⁶

Во многу држави со правно обврзувачки родови квоти, **неисполнувањето на родовите квоти би значело не само неучество на партијата на изборите, туку и нејзина неподобност за јавно финансирање**, бидејќи јавното финансирање е достапно целосно или делумно, за партиите кои учествуваат на избори или кои успеваат да добијат одреден процент на гласови или места¹⁷. Правила од ваков вид постојат во Ерменија, Аргентина, Белгија, Боливија, Босна и Херцеговина, Костарика, Демократска Република Конго, Доминиканска Република, Еквадор, Грција, Мексико, Монголија, Црна Гора, Парагвај, Перу, Полска, Република Северна Македонија, Србија, Словенија, Јужна Кореја, Шпанија, Уругвај. Во некои од овие држави, на пример во Босна и Херцеговина напоредно со исполнувањето на родовите квоти како услов за учество на избори, предвидено е и родово насочено јавно финансирање, односно 10% од буџетското финансирање е дистрибуирано пропорционално на партиите според бројот на женски кандидати за пратенички. Сепак во повеќето од државите со правно обврзувачки родови квоти, средствата од јавното финансирање не се изрично наменети за родово сензитивни активности на партијата.

Ова всушност претставува најекстремната верзија на поврзување на јавното финансирање со родовата балансираност, односно во овие држави политичките партии кои не исполнуваат одредени родови квоти, воопшто немаат право на јавно финансирање. Системите не дозволуваат учество на политичката партија на избори, доколку партијата не успеала да исполни утврдена родова квота во однос на нивните изборни листи, а неучеството на избори најчесто ги прави овие партии неподобни за јавно финансирање.

Сепак, постои можност во некои држави исполнувањето на родовите квоти над предвидениот праг да придонесе за дополнителен процент на јавно финансирање. Таков е примерот со Јужна Кореја. Пристапот кој се користел во Јужна Кореја, предвидувал комбинирање на родовата квота со родово базираното јавно финансирање. Јужна Кореја во 2002 година вовеле задолжителна квота од 30% во комбинација со дополнително финансирање на партиите кои номинираа жени над овој праг, но ова правило било укинато во 2005 година. **Ваквиот пристап би значел дека доколку партијата точно ја исполни квотата, нејзините кандидати би се појавиле на гласачкото ливче, односно би учествувале на изборите, но доколку партијата го надмине прагот на квотата со номинирање повеќе жени, таа ќе биде**

¹⁶Zakon o izboru narodnih poslanika. Clan 40 a. ("Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon, 28/2011 - odluka US, 36/2011, 104/2009 - dr. zakon 12/2020) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

¹⁷Global Database of Quotas for Women. 2017. <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas> (пристапено на: 30.3.2020).

финансиски наградена, односно ќе добие дополнителен процент од јавното финансирање¹⁸.

Многу од формите на родово насочено јавно финансирање се поврзани со однапред одредено учество на жени номинирани или избрани кандидати, без оглед дали терминот квота се користи во законодавството. Сепак, **неуспехот на партијата да номинира одреден број жени на изборните списоци не значи неможност на партијата да учествува на избори**, туку може да значи загуба на дел од нивното јавно финансирање (како во Франција и Португалија). Во некои држави, пак, дел или целиот износ на јавното финансирање е достапен за оние политички партии кои почитуваат одредени одредби за родов паритет меѓу нивните номинирани или избрани кандидати (како во Мали и во Украина). Тоа би значело дека одреден дел од родово насоченото јавно финансирање е достапно само за партиите што ги почитувале ваквите одредби. Одвојувањето на мал процент од вкупниот износ на јавното финансирање достапно за партиите со одредено ниво на жени кандидати или избрани функционери, не влијае значително врз износот на средства што партиите ги добиваат од јавно финансирање доколку многу партии ја постигнат оваа цел. Но, доколку мал број политички партии го исполнат прагот, сепак, ситуацијата може да биде многу различна. Во Украина во 2017 година, само една партија била подобна да добие 10 проценти од јавното финансирање наменето за партии кои имаат една третина од избраните пратеници од кој било пол. Ова значело дека таа партија добила дополнување во износ од 78% од јавните средства што партијата инаку би имала право да ги добие¹⁹.

Сепак, постојат и неколку форми на родово насочено финансирање кои не се поврзани со одредена родова цел, односно не се поврзани со родови квоти. Во таков случај, политичките партии добиваат рамна стапка јавно финансирање или пропорционално зголемување за секоја жена кандидат која е ставена на изборен список или е избрана. Чиле, Хрватска и Соломонските Острови се меѓу земјите што користат системи од ваков вид. Една од предностите на овој пристап е дека не треба да се поставува квота во однос на она што е „прифатливо“ ниво на родова застапеност. Наместо тоа, политичките партии во овие земји продолжуваат да бидат наградувани за поставување на жени кандидати до позиција на целосен паритет. Всушност, на партиите во Чиле и Соломонските Острови им се зголемува процентот на јавно финансирање до моментот кога ќе номинираат 100% жени кандидати.²⁰ За подетален преглед на државите во кои се применува родово насочено јавно финансирање на политичките партии **види: Табела 1.**

¹⁸ Ki-young Shin. Women's sustainable representation and the spillover effect of electoral gender quotas in South Korea. 2014.

https://www.researchgate.net/profile/Ki_Young_Shin2/publication/275445443_Women%27s_sustainable_representation_and_the_spillover_effect_of_electoral_gender_quotas_in_South_Korea/links/5812da6708ae1f5510c2bc06/Womens-sustainable-representation-and-the-spillover-effect-of-electoral-gender-quotas-in-South-Korea.pdf (пристапено на 30.3.2020).

¹⁹Institute for democracy and electoral assistance (IDEA) Gender-targeted Public Funding for Political Parties 2018, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> (пристапено на: 27.3.2020).

²⁰Ibid.

III. РОДОВО НАСОЧЕНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ

Концептот на родово јавно финансирање ги има следниве две значења: висината на јавни (буџетски) средства кои политичката партија ги добива се поврзува со нивото на родово балансираност односно родов паритет на кандидатите номинирани на избори (или тие коишто ќе бидат избрани), или претпоставува одреден процент на јавно финансирање којшто политичката партија го добива и којшто е наменет за родово насочени активности²¹.

Таканаречените целни мерки за охрабрување на политичките партии да вклучат повеќе жени кандидати на изборните листи, главно, вклучуваат распределување на јавното (буџетско) финансирање како **поттик** или **санкција** за почитување или непочитување на квотите или другите правно обврзувачки или необврзувачки мерки за избалансирано вклучување на жените на изборните листи. Јавното финансирање (кое опфаќа трошоци за кампањи, обука, партиски активности и градење на внатрешпартиски органи) во некои држави пак е достапно за политичките партии ако исполнуваат други барања за родово еднаквост, како што е поддршка на женскиот огранок на партијата, обезбедување на жените кандидати зголемен пристап до медиумите итн.²²

III.1 Финансиски санкции за отсуство на родово балансирани изборни листи

Француското законодавство е меѓу првите коишто го поврзува јавното финансирање и родово балансираната застапеност во смисла на наметнување финансиски санкции на политичките партии кои нема да номинираат еднаков процент на мажи и жени на нивните списоци. Доколку разликата меѓу мажи и жени кандидати надминува 2%, во тој случај партиите се финансиски санкционирани²³. Сепак, важно е да се напомене дека поголемите политички партии кои имаат добар пристап до финансирање од донатори и поддржувачи и не се потпираат на јавно финансирање, често ги игнорираат овие стимулации или санкции. На пример, во Франција поголемите политички партии избираат да ги платат санкциите заради неуспехот да предложат еднаков број машки и жени кандидати на изборните листи, наместо да го зголемат бројот на жени на листите. Слична практика се забележува и во Грузија и Молдавија²⁴. **Албанија**, исто така, предвидува финансиски санкции за политичките партии кои не вклучуваат најмалку 30% жени кандидатки на изборните листи, односно се одзема определена сума од јавното финансирање што е достапно за секоја партија. Во **Португалија**, партиите што немаат родово балансирани изборни листи, можат да загубат меѓу 25% и 80% од јавното финансирање, додека во **Ирска**, со амандманот на Изборниот законик од 2012 година се предвидува дека политичките партии ќе изгубат 50% од јавното финансирање доколку „кој

²¹Venice Commission. Money in Politics. 2018. <https://www.venice.coe.int/files/Regional%20Conference%20Money%20and%20Politics%20GEO%202018.pdf> (пристапено на: 27.3.2020).

²² Hoare, Muravyeva, Achieving balanced participation of women and men in political and public decision making in the Russian Federation - Report on European Best Practices, The Council of Europe, 2019, стр. 35 <https://rm.coe.int/09000016809e3c23> (пристапено на 10.5.2020)

²³ Political Party Funding Regulation in Europe, East and West: A Comparative Analysis. OSCE 2017. <https://www.osce.org/odihr/410201?download=true> (пристапено: 25.3.2020).

²⁴ Hoare, Muravyeva, Achieving balanced participation of women and men in political and public decision making in the Russian Federation - Report on European Best Practices, The Council of Europe, 2019, стр. 35 <https://rm.coe.int/09000016809e3c23> (пристапено на 10.5.2020)

било пол е претставен со помалку од 30% кандидати на изборните листи²⁵. Во **Италија** јавното финансирање на партиите се намалува пропорционално со бројот на кандидати што го надминуваат максималниот дозволен процент за секој пол, а „наградата“ им се исплатува на оние партии што се придржуваат кон законските квоти²⁶.

III.2. Финансиски награди за родово балансиран изборни листи

Грузија, Хрватска и Романија алоцираат дополнителни средства од јавното финансирање на оние политички партии кои номинираат жени на кандидатските листи²⁷. Така, во **Грузија** политичките партии кои имаат најмалку 20% жени кандидатки на нивните списоци добиваат дополнителни 10% од јавното финансирање. Во **Хрватска**, од 2011 година секоја политичка партија добива 10% повеќе од распределените јавни средства за секоја избрана жена членка на Парламентот²⁸. Во **Босна и Херцеговина** 10% од буџетското финансирање е дистрибуирано пропорционално на партиите според бројот на жени пратенички²⁹. Во **Украина**, политичките партии потребно е да имаат најмалку 30% од своите избрани членови од различен пол со цел да добијат дополнително буџетско финансирање³⁰. Слично е и во **Романија**, каде Законот за финансирање на политички партии го пропишува пропорционалното зголемување на јавните средства за оние партии кои ќе промовираат жени кандидатки на своите изборни листи³¹. Во **Ирска**, во 2016 година се воведени процентуални квоти за јавно финансирање за партиите кои на своите изборни листи ќе промовираат жени кандидатки за пратенички³². Воведувањето на овие квоти се покажало доста ефикасно и 22.2% од избраните пратеници на парламентарните избори во 2016 година во Ирска биле жени за разлика од претходниот состав каде процентот на избрани жени пратенички изнесувал 15,1%. За споредба, процентот на жени пратенички во 2002 година изнесувал 12%, што укажува на позитивното влијание од воведувањето на јавното финансирање за партиите кои ќе вклучат жени кандидатки на своите изборни листи.

III.3. Финансирање на родово насочени активности

Во некои земји, воведени се правила со кои се бара од политичките партии да користат дел од јавното финансирање за обука, менторство, регрутација на жени во своите внатрешни структури, или други програми за поддршка на

²⁵Hoare, Muravyeva, Achieving balanced participation of women and men in political and public decision making in the Russian Federation - Report on European Best Practices, The Council of Europe, 2019, стр.36<https://rm.coe.int/090000016809e3c23> (пристапено на 10.5.2020)

²⁶ OECD Toolkit for Mainstreaming and Implementing Gender Equality - Implementing the 2015 OECD Recommendation on Gender Equality in Public Life, <http://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/toolkit-for-mainstreaming-and-implementing-gender-equality.pdf> (пристапено на 10.12.2019)

²⁷Inter-Parliamentary Union, Women in National Parliaments, 2017, <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm>. (пристапено на: 26.03.2020).

²⁸Zakon o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referendum. Clanak 6. <https://www.zakon.hr/z/1957/Zakon-o-financiranju-politickih-partija-BiH.pdf> (пристапено на: 26.03.2020).

²⁹Zakon o Finansiranju Politickih Partija u BiH. Clan 7, stav 3, tocka c. 2010. https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon_o_finansiranju_politickih_partija_BiH.pdf (пристапено на: 26.3.2020).

³⁰Law on Political Parties in Ukraine. Article 8, paragraph 10. 2015. http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/UA/law-on-political-parties-in-ukraine/at_download/file (пристапено на: 26.3.2020).

³¹Law. on the financing of electoral campaigns and the activity of political parties. Official Journal no. 632 of 21 July 2006. https://www.legislationline.org/download/id/4832/file/Romania_Party_Finance_2006.pdf (пристапено на: 26.3.2020).

³² Inter-Parliamentary Union and Stockholm University. 2017. Global Database of Quotas for Women <http://www.quotaproject.org/country/Ireland> (пристапено на: 26.3.2020).

зголемено учество на жените во политиката и донесувањето одлуки. Јавното финансирање, исто така, може да се распределува и за субвенции за згрижување деца достапни за сите пратеници, или за поддршка на женските ограноци на политичките партии. Во **Финска**, на пример, од 1975 година, од сите политички партии се бара да издвојат 12% од јавното финансирање за женскиот органок на партијата. Во **Италија**, политичките партии мораат да издвојат 5% од јавното финансирање што го добиваат, за промовирање на активното учество на жените во политиката. Од 2009 година, јавните средства кои ги добиваат политичките партии во **Ирска** мора да ги користат за одредени цели, вклучително и промовирање на учеството на жени и млади во политички активности³³.

IV. ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ НА ВЕРОЈАТНОСТА ЗА УСПЕХ НА РОДОВО ПОВРЗАНО ЈАВНО ФИНАНСИРАЊЕНА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ

Успешноста на ефектите од родово поврзано (насочено) јавно финансирање подразбира вклучување на повеќе жени, односно помалку застапениот пол во политиката, нивен избор на функции, а на подолг рок намалување на родовата нееднаквост во политичките процеси, како и поголема родова сензитивност на законите. Ефектите од воведувањето на родово насочено јавно финансирање се сметаат за долгорочни, особено во земјите каде што износот на средствата од јавното финансирање наменети за партиите зависи од бројот на жени кандидати на изборните листи на партиите³⁴. Иако ваквиот ефект може да биде бавен, сепак истиот е круцијален бидејќи може да влијае на внатрешните структури на политичките партии, како и на нивните одлуки за избор на кандидати. Анализите од истражувањата на родовото насочено јавно финансирање покажуваат дека се потребни повеќе од два изборни циклуси за да се видат резултатите од ваквите политики, имајќи предвид дека само мал број земји го користат родовото насочено јавно финансирање³⁵.

Фактори кои имаат најголемо директно влијание врз веројатноста за успех на родово поврзано јавно финансирање се³⁶:

1. **Зависност на партијата од јавно финансирање.** Иако директното јавно финансирање од кој било вид се користи во над две третини од земјите во светот, во многу држави обезбедените суми се толку мали што немаат никакво влијание врз партиските активности. Онаму каде партиите се потпираат скоро исклучиво на сопствено обезбедување приходи, родовото насочено јавно финансирање е малку веројатно да има значителен ефект.
2. **Формалното поврзување на поголем дел од износот на јавното финансирање наменет за партиите и родовата балансираност на изборните списоци.** Ако мал дел од средствата се наменети за родов паритет, односно кога партијата мора значително да ги измени своите

³³Hoare, Muravyeva, Achieving balanced participation of women and men in political and public decision making in the Russian Federation - Report on European Best Practices, The Council of Europe, 2019, стр.38 <https://rm.coe.int/09000016809e3c23> (пристапено на 10.5.2020)

³⁴Institute for democracy and electoral assistance. IDEA. Gender-targeted Public Funding for Political Parties 2018. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> (пристапено на: 27.3.2020).

³⁵Ibid.

³⁶Institute for democracy and electoral assistance (IDEA) Gender-targeted Public Funding for Political Parties 2018, стр.9. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> (пристапено на: 27.3.2020).

одлуки за номинирање за да добие мала дополнителна сума на јавно финансирање, малку е веројатно дека родовото насочено јавно финансирање ќе има ефект. Но, доколку партиите сакаат да добијат значителен дополнителен износ на јавно финансирање или ризикуваат да изгубат голем дел од средствата што инаку би ги добиле, тие имаат значаен поттик да направат дури и радикални промени поврзани со родовата еднаквост.

3. **Перцепцијата на партиите за расположението во општеството во однос на родово балансиран изборни списоци и политики.** Влијанието на зголеменото или намаленото јавно финансирање мора да биде поважно за лидерите на политичките партии отколку загубата на гласови кои можат да произлезат од номинирање жени на изборни списоци и на позиции. Партиите не можат да ги постигнат своите цели без изборен успех, а одредбите за родово насочено јавно финансирање треба да бидат дизајнирани за да ги поттикнат партиските функционери да преземаат родово сензитивни политики.

V. ЗАВРШНИ НАОДИ

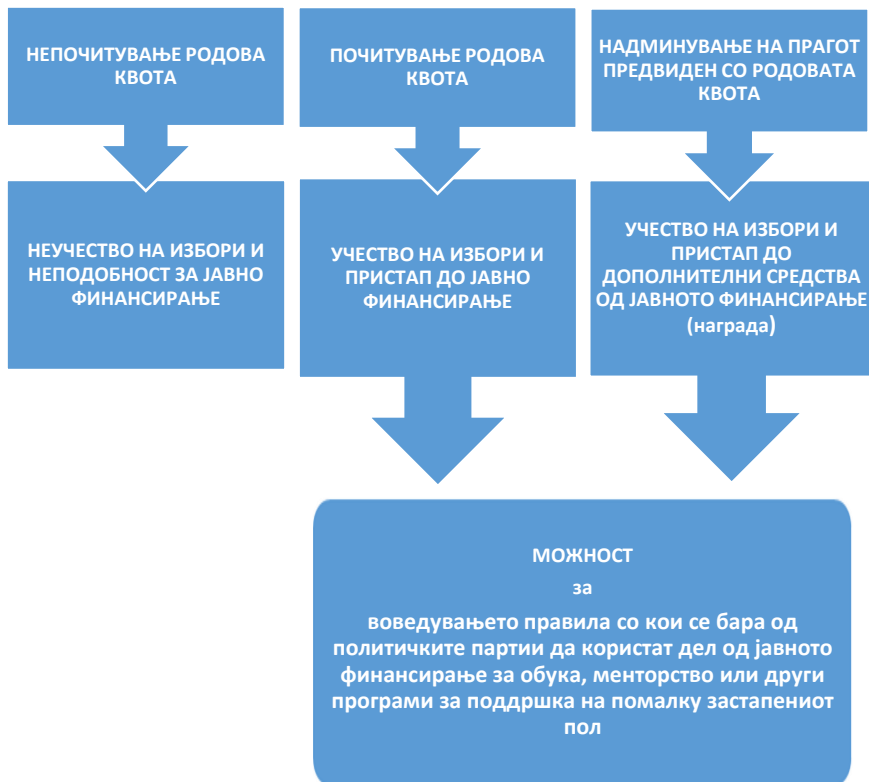
Родово насоченото јавно финансирање најчесто е фаворизирано од страна на политичките актери кои не сакаат да воведат систем на правно обврзувачки родови квоти, бидејќи нивното непочитување би значело дека партијата нема да може да учествува на избори, како што се оценува дека е во случајот со Франција и Португалија. Исто така, и воведувањето на родовото насочено јавно финансирање во Хрватска во 2001 година се оценува дека придонело за намалување на притисокот родовата квота да биде дел од Законот за родова еднаквост донесен во 2003 година³⁷.

Сепак, постоењето законски родови квоти не го исклучува воведувањето родово насочено јавно финансирање, односно во држави каде родовата квота предвидува помалку од 50% родово застапеност на изборните листи, може да се обезбедат финансиски стимулации на политичките партии доколку тие поднесат изборни листи со целосен родов паритет на кандидатите (со примена на т.н. „патент-систем“) или доколку обезбедат надминување на прагот на законски поставената квота (види: **Слика 1**). Воедно, може да се предвиди и зголемување на распределбата на јавното финансирање за оние партии/коалиции кои достигнуваат родов паритет во нивните парламентарни групи. Добра практика претставува и финансирањето на родово насочени активности, односно воведувањето правила со кои се бара од политичките партии да користат дел од јавното финансирање за обука, менторство или други програми за поддршка на зголемено учество на жените во политиката и донесувањето одлуки. Ова е особено значајно во услови кога исполнувањето на родовите квоти на изборните листи најчесто подразбира фокусирање на политичките партии на родовата еднаквост само до изборниот ден³⁸.

³⁷Institute for democracy and electoral assistance. IDEA.Gender-targeted Public Funding for Political Parties 2018.<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> (пристапено на: 27.3.2020).

³⁸Adnan Kadribašić et al., Baseline study on barriers to political participation of women in Bosnia and Herzegovina, UN Women CO in BiH: UNDP, 2020, <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2020/04/undp%20unwomen%20baseline%20study%20on%20barriers%20to%20political%20participation%20of%20women%20in%20bih.pdf?la=en&vs=5245>, (пристапено на 19.5.2020)

Слика 1: Можна комбинација на родови квоти за изборни листи и родово насочено јавно финансирање

Табела 1: Преглед на пристапот на политичките партии до родово насоченото јавно финансирање во земјите во светот³⁹

Вид на родово насочено јавно финансирање	пример	држави
Пристапот на партијата до дел од јавното финансирање зависи од постоење одредено ниво родов паритет меѓу кандидатите на изборниот список	10% од вкупното јавно финансирање се дистрибуираат на партиите пропорционално со бројот на жени кандидати што се номинираат	Босна и Херцеговина, Колумбија, Мали, Нигер, Того, Украина
Партиите добиваат дополнителна рамна стапка на јавно финансирање за жени кандидати	Партиите добиваат дополнителен износ на средства за секоја номинирана жена, или за секоја избрана жена	Хрватска, Романија, Етиопија, Папуа Нова Гвинеја, Република Кореја, Чиле, Соломонските острови
Партиите добиваат дополнителен износ на јавни средства доколку има родовиот баланс меѓу кандидатите на изборните листи	Партиите кои имаат најмалку 30% жени кандидати добиваат дополнителни 10% од јавното финансирање	Грузија, Молдавија, Хаити, Зелен 'Рт,
Намалување на јавното финансирање доколку партијата не успее да достигне одредено ниво на родов паритет на изборните листи	Ако партијата има помалку од 30% жени кандидати, таа ќе добие 20% помалку од предвиденото јавно финансирање	Албанија, Франција, Ирска, Италија, Португалија, Хондурас, Буркина Фасо,
Дел од јавното финансирање на партијата е наменет за родово сензитивни активности	15% од јавното финансирање доделено на партијата треба да се искористи за активности за намалување на родовата нееднаквост	Ирска, Италија, Финска Бразил, Чиле, Колумбија, Костарика, Хондурас, Кенија, Мексико, Панама, Република Кореја

Изработиле: Фросина Дониновска Сусинов,

Ева Јованова

Одобрила и согласна: Фани Коровешовска

Раководител на Парламентарен институт

Златко Атанасов

³⁹Institute for democracy and electoral assistance. IDEA, Gender-targeted Public Funding for Political Parties 2018. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> (пристапено на 27.03.2020).

ЛИСТА НА ИЗВОРИ

1. Data from Rwanda. elections for lower house from the Inter-Parliamentary Union. <http://ipu.org/wmn-e/classif.htm> 2013.
2. Elin Bjarnegård and Pär Zetterberg. Gender equality reforms on an uneven playing field. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:924950/FULLTEXT02> 2016.
3. Entry Points for Promoting Women's Participation in Political Parties. UNDP. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/gender/gender%20and%20governance/English%20PolitParties_poster.pdf 2011.
4. European Parliament. Differential impact of Electoral Systems on Female Political Representation. https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/2_en.htm 1997.
5. Global Database of Quotas for Women. <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas> 2017.
6. How do we get more women in politics? World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2018/09/closing-the-political-gender-gap> 2018.
7. Institute for democracy and electoral assistance. IDEA. Gender-targeted Public Funding for Political Parties <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/gender-targeted-public-funding-for-political-parties.pdf> 2018.
8. Inter Parliamentary Union. Women in National Parliaments. <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm> 2019.
9. International Knowledge Network of Women in Politics. <https://eige.europa.eu/gendermainstreaming/toolkits/gendersensitiveparliaments/self-assessment-scoring-and-interpretation-parliament-gender-sensitivity/area-1-women-and-men-have-equal-opportunities-enter-2> 2018.
10. Inter-Parliamentary Union and Stockholm University. Global Database of Quotas for Women. <http://www.quotaproject.org/country/Italy> 2017.
11. Inter-Parliamentary Union and Stockholm University. Global Database of Quotas for Women <http://www.quotaproject.org/country/Ireland> 2017.
12. Inter-Parliamentary Union, Women in National Parliaments, <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm> 2017.
13. Law on Political Parties in Ukraine. Article 8, paragraph 10. http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/UA/law-on-political-parties-in-ukraine/at_download/file 2015.
14. Law. on the financing of electoral campaigns and the activity of political parties. Official Journal no. 632 of 21 July 2006. https://www.legislationline.org/download/id/4832/file/Romania_PartyFinance_2006.pdf
15. Lolita Cigane and Magnus Ohman. Political Finance and Gender Equality. International foundation for electoral systems. https://www.ifes.org/sites/default/files/political_finance_and_gender_equality.pdf 2014.
16. Political Party Funding Regulation in Europe, East and West: A Comparative Analysis. OSCE. <https://www.osce.org/odihr/410201?download=true> 2017.
17. Skye Christensen and Gabrielle Bardall. Gender quotas in single-member district electoral systems. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/33772/RSCAS_2014_104.pdf;sequence=1 2016.

18. The World's Women: Trends and Statistics.
http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf2010.
19. Venice Commission. Money in Politics.
<https://www.venice.coe.int/files/Regional%20Conference%20Money%20and%20Politics%20GEO%202018.pdf>2018.
20. Hoare, Muravyeva, Achieving balanced participation of women and men in political and public decision making in the Russian Federation - Report on European Best Practices, The Council of Europe, 2019,
<https://rm.coe.int/09000016809e3c23>
21. Zakon o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referendumu. Clanak 6. <https://www.zakon.hr/z/1957/Zakon-o-financiranju-politi%C4%8Dkih-aktivnosti,-izborne-promid%C5%BEbe-i-referendumu>
22. Zakon o Finansiranju Politickih Partija u BiH. Clan 7, stav 3, točka c. 2010.
https://advokatprnjavorac.com/zakoni/Zakon_o_finansiranju_politickih_partija_BiH.pdf 2010.
23. Zakon o izboru narodnih poslanika. Clan 40 a. ("Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon, 28/2011 - odluka US, 36/2011, 104/2009 - dr. zakon i 12/2020)
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html2020.
24. Дискусија за парите и жените кандидати.
<http://www.politicalparity.org/wp-content/uploads/2012/08/inventory-money.pdf>2012.
25. Обединети нации. Универзална декларација за човекови права. Член 21.
<http://www.un.org/en/documents/udhr/>
26. Официјална интернетска страница на Организација на Американски Држави.
http://www.oas.org/sap/docs/fiapp/2004/report/aid_memoir_05_06_04_eng.pdf2003.

Насоки за користење на истражувачките услуги на Парламентарен институт

Кој
ги користи
услугите?

- пратениците
- работните тела
- советите
- пратеничките групи
- генералниот секретар

Зошто?

за обезбедување објективни и непристрасни информации заради:
- подобра аргументирање на ставовите;
- подобра запознавање со предлог-законите и другите акти;
- кристализирање на идејата за поднесување предлог-закон;
- учество на јавни настапи, комуникација со граѓани и дипломатски посети

Како?

со поднесување барање за истражувачки работи:
- во писмена форма (на пропишаниот образец, потпишан лично од корисникот)
- во електронска форма (преку системот на е-парламент)

Кому
му се поднесува
барањето?

на раководителот на Парламентарен институт
(за дополнителни појаснувања во однос на темата и рокот,
истражувачот и раководителите се консултираат со корисникот
при добивањето на барањето и во текот на изработката на
истражувачката работа)

Какви услуги
и препорачан
минимален рок?

минимум работни дена:

- кратка информација	3
- тематски преглед	5
- хронолошки преглед	5
- статистички/квантитативен преглед	5
- компаративен преглед	7
- опширна информација	10

Што содржат
истражувачките
работи?

истражувачките работи се од информативна
природа, политички неутрални и објективни, се
фокусираат на факти и не содржат препораки, ниту
сугерираат решенија

Што
не може да
биде
побарано?

- правни совети и помош за индивидуални случаи;
- изработка на нацрт-закони или амандани;
- информации од надлежноста на други сектори во
Собранието

parl.inst@sobranie.mk

070 409-544
070 320-341
070 320-349
070 320-348